

نظامنامه رفتار مأموران نیروی انتظامی

مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد طی قطعنامه شماره ۲۴/۱۶۹ مورخ ۱۷ دسامبر ۱۹۷۹

ماده ۱

در همه اوقات مأموران نیروی انتظامی وظایف محوله قانونی خود را با خدمت به جامعه و حفاظت از کلیه اشخاص علیه اعمال غیرقانونی و منطبق با میزان زیادی از مسئولیت که لازمه حرفه‌شان است، ایفا می‌نمایند.

تفسیر:

(الف) واژه «مأموران نیروی انتظامی» شامل کلیه افسران نیروی انتظامی اعم از منصوب یا منتخب است که اختیارات پلیسی خود به خصوص اختیارات دستگیری یا بازداشت را اعمال می‌کنند.

(ب) تعریف مأموران نیروی انتظامی در کشورهای که اختیارات پلیس توسط مقامات نظامی اعم از لباس متحدالشکل یا بدون آن یا توسط نیروهای امنیتی کشور اعمال می‌شود، شامل افسرانی است که چنین خدماتی ارائه می‌دهند.

(ج) خدمت به جامعه به این نیت است که ارائه خدمات به‌ویژه شامل آن دسته از اعضاء جامعه گردد که به دلیل شخصی، اقتصادی، اجتماعی و یا سایر ضروریات نیازمند کمک فوری هستند.

(د) این مقرره، نه تنها اعمال خشونت‌آمیز، تجاوز گرانه و مضر را در بر گرفته بلکه به طیف کاملی از ممنوعیت‌های تحت قوانین جزایی تعمیم می‌یابد. مقرره شامل ارتکاب توسط افراد ی است که قادر به تحمل مسئولیت جزایی نیستند.

ماده ۲

مأموران نیروی انتظامی در اجرای وظایف‌شان، شأن و کرامت انسانی را محترم شمرده و از آن حراست نموده، و حقوق بشر کلیه اشخاص را حفظ و ارتقاء خواهند داد.

تفسیر:

(الف) حقوق بشر موردنظر از سوی قوانین ملی و بین‌المللی مورد شناسایی و حمایت قرار می‌گیرند. در میان اسناد بین‌المللی ذریبند اسناد ذیل قابل ذکر هستند: اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، اعلامیه حفاظت از کلیه اشخاص در

مقابل شکنجه و سایر رفتار ظالمانه، غیرانسانی یا موهن یا تنبیه، اعلامیه سازمان ملل متحد دربارهٔ امحاء کلیه اشکال تبعیض نژادی، کنوانسیون بین‌المللی امحاء کلیه اشکال تبعیض نژادی، کنوانسیون بین‌المللی دربارهٔ سرکوب و تنبیه جرائم جدایی نژادی (آپارتاید)،

کنوانسیون جلوگیری و تنبیه دربارهٔ جنایات نسل‌کشی، قواعد حداقل معیار رفتار با زندانیان و کنوانسیون وین دربارهٔ روابط کنسولی.

(ب) تفسیرهای ملی نسبت به این مقرره باید بر مقررات منطقه‌ای یا ملی دلالت کند که این حقوق را مورد شناسایی و حمایت قرار می‌دهند.

ماده ۳

مأموران نیروی انتظامی شاید تنها در مواردی از زور استفاده نمایند که قطعاً ضروری بوده و تا حدی برای اجرای وظایف‌شان لازم باشد.

تفسیر:

(الف) این مقررۀ تأکید می‌کند که استفاده از زور توسط مأموران نیروی انتظامی باید استثناء بوده و ایجاب نماید که مأموران نیروی انتظامی در صورت ضرورت و تحت شرایطی برای پیشگیری از جرم یا در اجرا یا کمک به دستگیری قانونی متخلفان یا متخلفان مظنون ممکن است مجاز باشند به زور متوسل شوند. بهر تقدیر هیچ زوری فراتر از مورد فوق به کار نمی‌رود.

(ب) معمولاً قوانین ملی براساس اصل تناسب، توسل به زور را توسط نیروی انتظامی محدود می‌کنند. بدیهی است که چنین اصول ملی تناسب، در تفسیر این مقررۀ رعایت گردد. در هیچ موردی این مقررۀ نباید به معنی مجاز شمردن توسل به زور تفسیر گردد که برای دستیابی به هدف مشروع تناسب ندارد.

(ج) استفاده از سلاح‌های گرم آخرین تدبیر تلقی می‌گردد. کلیه تلاش ممکن باید برای عدم استفاده از سلاح گرم به خصوص علیه کودکان به عمل آید. به طور کلی سلاح‌های گرم نباید مورد استفاده قرار گیرند مگر موقعی که متخلف مظنون مبادرت به مقاومت مسلحانه نموده یا به عبارتی حیات دیگران را به مخاطره افکنده و تدابیر کم برای خویشتن‌داری یا دستگیری متخلف مظنون بسنده نباشد. در هر مورد که فرد مسلح خلع سلاح می‌گردد باید به مقامات ذیصلاح فوراً گزارش شود.

مادۀ ۴

موضوعات با ماهیت محرمانه که در اختیار مأموران نیروی انتظامی قرار می‌گیرند باید محرمانه باشند مگر اینکه اجرای وظایف یا ضروریات عدالت قطعاً طور دیگر اقتضا کند.

تفسیر:

مأموران نیروی انتظامی به لحاظ ماهیت وظایف‌شان اطلاعاتی که درباره حریم خصوصی یا بالقوه مضّر به مصالح به خصوص شهرت دیگران به دست می‌آورند، باید نهایت مراقبت را در حفظ و استفاده از این اطلاعات به عمل آورند، و تنها باید در اجرای وظایف و یا کمک به ضروریات عدالت علنی شوند. هر گونه افشاء چنین اطلاعات برای مقاصد دیگر به کلی ناپجا است.

مادۀ ۵

هیچ مأمور نیروی انتظامی عمل شکنجه یا سایر رفتار ظالمانه، غیرانسانی یا موهن یا تنبیه را تحمیل، تحریک یا تحمل نخواهد کرد. مأمور نیروی انتظامی به دستورات مافوق یا شرایط خاص از قبیل وضعیت جنگ یا تهدید به امنیت ملی، بی‌ثباتی سیاسی داخلی، هر وضعیت اضطراری عام به منزله توجیه یا دیگر رفتار ظالمانه غیرانسانی یا موهن یا تنبیه استناد نخواهد کرد.

تفسیر:

(الف) منع موردنظر از اعلامیه حفاظت از کلیه اشکال شکنجه یا سایر رفتار ظالمانه، غیرانسانی یا موهن یا تنبیه نشأت می‌گیرد که مجمع عمومی آن را طبق اصول زیر تصویب کرده است:

"...چنین اقدامی بی‌حرمتی به شأن و منزلت انسانی بوده و باید به منزله انکار مقاصد منشور ملل متحد و به عنوان نقض حقوق بشر و آزادیهای اساسی مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر و سایر اسناد بین‌المللی حقوق بشر محکوم گردد."

(ب) اعلامیه مذکور در بند «الف» شکنجه را به شرح زیر تعریف می‌کند:

«... شکنجه به معنی هر عملی است که به وسیله یا تحریک مأمور دولتی روی شخصی درد یا رنج شدید اعم از جسمی و ذهنی به منظور اخذ اطلاعات یا اقرار از وی یا شخص ثالث تعمداً وارد شود و یا تنبیه وی برای عملی که مرتکب گردیده یا مظنون به ارتکاب بوده یا تهدید وی و دیگر اشخاص باشد. این تعریف درد و رنج ناشی از مجازات های قانونی ذاتی و ضمنی و تا اندازه‌ای منطبق با قواعد حداقل معیار رفتار با زندانیان را شامل نمی‌گردد.»

(ج) مجمع عمومی "واژه ظالمانه یا رفتار موهن یا تنبیه" را تعریف نکرده است ولی باید به نحوی تفسیر گردد که به گسترده‌ترین حفاظت ممکن علیه سوءاستفاده اعم از جسمی و ذهنی تعمیم یابد.

مادّه ۶

مأموران نیروی انتظامی حفاظت کامل از سلامت اشخاص در حبس تحت نظر آنان را اطمینان داده و به‌ویژه به منظور تأمین مراقبت پزشکی به هنگام نیاز اقدام بعمل خواهند آورد.

تفسیر:

(الف) "مراقبت پزشکی" که به خدمات ارائه شده توسط همه کادر پزشکی از جمله پزشکان و پیراپزشکان معتمد اشاره دارد در صورت نیاز یا درخواست تأمین خواهد شد.

(ب) در حالی که احتمالاً کادر پزشکی در زمره فعالیت نیروی انتظامی قرار می‌گیرند مأموران نیروی انتظامی باید قضاوت چنین کادری را موقع توصیه آنان برای درمان مناسب شخص در حبس از طریق یا در مشورت با کادر پزشکی و خارج از فعالیت نیروی انتظامی، مد نظر قرار دهند.

(ج) بدیهی است که مأموران نیروی انتظامی مراقبت پزشکی از قربانیان نقض قانون یا حوادث رخ داده در جریان نقض قانون را هم به عمل خواهند آورد.

مادّه ۷

مأموران نیروی انتظامی نایبستی مرتکب هر گونه عمل فساد شوند. همچنین باید شدیداً با آن مخالفت ورزیده و بر علیه چنین اعمالی مبارزه نمایند.

تفسیر:

(الف) هر گونه عمل فساد همانند دیگر طریق سوءاستفاده از اختیار با حرفه مأموران نیروی انتظامی منافات دارد. قانون باید درباره مأمور نیروی انتظامی مرتکب عمل فساد کاملاً اجرا گردد چرا که اگر حکومت‌ها نتوانند یا نخواهند علیه عاملین مؤسسات متبوع خود اجرا نمایند نمی‌توانند انتظار داشته باشند قانون درباره شهروندان‌شان اجرا گردد.

(ب) در حالی که تعریف فساد باید تابع قانون ملی باشد لیکن باید دریافت که منظور از فساد ارتکاب یا قصور هر عملی در اجرا یا در ارتباط با وظایف خود، در پاسخ به هدایا، قول ها یا مشوقها مورد تقاضا یا پذیرفته شده یا دریافت این موارد از روی خطا در موقع عمل ارتکاب یا تقصیر را در بر می‌گیرد.

(ج) بیان «عمل به فساد» فوق‌الذکر بدیهی است که قصد از فساد را هم شامل گردد.

مادۀ ۸

مأموران نیروی انتظامی قانون و نظامنامه حاضر را محترم می‌شمارند. همچنین در حد توانایی خود از نقض آنان جلوگیری و شدیداً با نقض آنان مخالفت می‌ورزند.

مأموران نیروی انتظامی که به دلایلی باور دارند نقض نظامنامه حاضر صورت گرفته یا در شرف وقوع است موضوع را به مقامات مافوق خود و در صورت ضرورت به دیگر مقامات یا سازمان های ذیربط مجاز در بررسی و جبران خسارت، گزارش خواهند داد.

تفسیر:

(الف) این نظامنامه در صورت تلفیق در قانون یا رویه ملی رعایت خواهد شد. چنانچه قانون یا رویه متضمن مقررات قاطع تر از موارد مندرج در نظامنامه باشد، آن مقررات رعایت خواهند شد.

(ب) ماده مذکور از يك سو در پی حفظ تعادل میان نیاز برای انضباط داخلی نیروی انتظامی که ایمنی عامه وسیعاً به آن بستگی دارد و از سوی دیگر ضرورت پرداختن به نقض حقوق بشر اساسی است. مأموران نیروی انتظامی نقضها را به سلسله مراتب فرماندهی خود گزارش داده و تنها موقعی که هیچ گونه جبران خسارت فراهم یا مؤثر نباشد اقدام قانونی خارج از سلسله مراتب فرماندهی به عمل خواهند آورد. بدیهی است که مأموران نیروی انتظامی از اینکه نقض این نظامنامه را که وقوع یافته یا در شرف وقوع است گزارش دهند نباید مشمول مجازات های اداری و یا انواع دیگر بشوند.

(ج) واژه "مقامات یا سازمان های ذیربط دارای اختیار بررسی و جبران خسارت" به مقام یا سازمانی اشاره دارد که تحت قانون ملی اعم از قانون داخلی تشکیلات نیروی انتظامی، یا مقام مستقل مندرج در آن قانون همراه با اختیار قانونی یا عرفی برای بررسی تظلمات و شکایات ناشی از نقض مواد اساسی این نظامنامه وجود دارند.

(د) در برخی ممالک رسانه‌های همگانی ممکن است به مثابه مجری بررسی شکایات مشابه مندرج در بند فرعی (ج)، تلقی شوند. از این رو، مأموران نیروی انتظامی چنانچه به عنوان آخرین توسل و طبق قوانین و رسوم ممالک خویش و با توجه به مفاد ماده ۴ نظامنامه حاضر از طریق رسانه‌های همگانی نظر عامه را متوجه نقض قوانین نمایند، ممکن است عمل آنان موجه باشد.

(ه) مأموران نیروی انتظامی که از مفاد این نظامنامه تبعیت می‌کنند، شایسته احترام، پشتیبانی کامل و همکاری جامعه و کارگزاری نیروی انتظامی محل خدمت و دستگاه نیروی انتظامی، هستند.